

УДК 631.11

Ключко Т. А.,

кандидат економічних наук,
ст. викладач кафедри економіки та підприємництва
Сумський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена науковому обґрунтуванню і поглибленню теоретичних основ і розробці практичних рекомендацій удосконалення організаційно-економічного механізму діяльності сільськогосподарських підприємств. Окреслені наукові підходи і розвинені пропозиції щодо взаємодії складових організаційно-економічного механізму підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, які базуються на взаємозалежних і взаємодоповнюючих завданнях досягнення конкурентоспроможності підприємства, що одночасно відповідає актуальним принципам стратегії сталого розвитку України.

Обґрунтовано методологічні складові розвитку аграрної системи через запропоновану модель, що відображає основні складові в мінливому ринковому середовищі та на цій основі запропоновано концепцію розвитку аграрної системи.

Запропоновано основні напрямки вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання в залежності від фінансового стану агроформування.

Ключові слова: організаційно-економічний механізм, ринкові умови господарювання, сільськогосподарське підприємство, виробнича діяльність.

**ФОРМИРОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО ЭКОНОМИЧЕСКОГО
МЕХАНИЗМА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Статья посвящена научному обоснованию и углублению теоретических основ, разработке практических рекомендаций совершенствования организационно-экономического механизма деятельности сельскохозяйственных предприятий. Обозначены научные подходы и расширены предложения по взаимодействию составляющих организационно-экономического механизма повышения эффективности деятельности сельскохозяйственных предприятий, основанные на взаимосвязанных и взаимодополняющих задачах достижения конкурентоспособности предприятия, одновременно отвечающих актуальным принципам стратегии устойчивого развития Украины.

Обоснованы методологические составляющие развития аграрной системы через предложенную модель, отражающую основные составляющие в изменчивой рыночной среде и на этой основе предложена концепция развития аграрной системы. Предложены основные направления совершенствования организационно-экономического механизма хозяйствования в зависимости от финансового состояния агроформирования.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, рыночные условия хозяйствования, сельскохозяйственное предприятие, производственная деятельность.

Klochko Tatiana

**FORMATION OF THE ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISM
OF INCREASING THE EFFECTIVENESS OF THE ACTIVITY OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

The article is devoted to the scientific substantiation and deepening of the theoretical foundations, the development of practical recommendations for improving the organizational and economic mechanism of agricultural enterprises. The scientific approaches are outlined and the proposals on the interaction of the components of the organizational and economic mechanism for increasing the efficiency of agricultural enterprises based on the interconnected and complementary tasks of achieving enterprise competitiveness, while meeting the current principles of Ukraine's sustainable development strategy, are expanded. The organizational-economic mechanism of enterprise efficiency management proposed by the author is universal and can be applied to any enterprise of any branch of social production. The methodological components of the development of the agrarian system are substantiated through the proposed model, which reflects the main components in a volatile market environment, and on this basis the concept of the development of the agrarian system is proposed. The main directions of improving the organizational and economic mechanism of managing, depending on the financial condition of the agro-formation.

Investigating comprehensive approaches to performance evaluation, the author turned to foreign experience in the development of agrarian industry and offered his own view on the evaluation of the performance of an enterprise operating in a competitive market, based on the division of criteria into internal and external. It is found out that there is no unified conceptual approach in economic economics to evaluate the effectiveness of the enterprise. Contemporary evaluation is one-sided and reveals the content of only a certain one-sided aspect of efficiency, or is difficult to use and does not allow to give a clear assessment of the state and tendencies of change of enterprise efficiency.

The results of the research allowed the author to draw the relevant conclusions and recommendations necessary for making sound management decisions to improve the efficiency of Ukrainian agricultural enterprises.

Key words: organizational and economic mechanism, market economic conditions, agricultural enterprise, production activity.

Постановка проблеми. Найважливішим завданням сільськогосподарської галузі є здійснення стійкого процесу виробництва та реалізації високоякісної продукції.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є вдосконалення економічного механізму господарювання, розробка методологічних і методичних питань його застосування в сільському господарстві. Організаційно-економічний механізм управління на рівні конкретних підприємств АПК повинен відповідати таким умовам: поставленим цілям; складним відносинам власності; наявним трудовим, матеріальним і фінансовим ресурсам; зовнішньому по відношенню до підприємства середовищу (політичному, економічному, соціальному), ринковим механізмам.

Реформування сільськогосподарських формувань задіяло лише окремі питання організації виробництва, земельних відносин, не змінюючи організаційно-економічний механізм господарювання. Організаційно-економічний механізм в формально перетворених суб'єктах господарювання не стимулював працівників до високоефективної праці, не сприяв зростанню конкурентоспроможності та прибутковості агропромислового виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва знаходиться вже багато років в центрі уваги таких вчених і практиків, як: В. Андрійчука, В. Гейця, В. Зіновчука, П. Саблука, Ю. Лупенка, М. Маліка, В. Россохи, В. Онегіної, І. Баланюка, М. Бутенка, М. Лендєла, О. Лемішко, Н. Мельника, Б. Пасхавер, С. Попової, Д. Шеленко, О. Шпичака, Ю. Юрчишина, А. Ясько та інших.

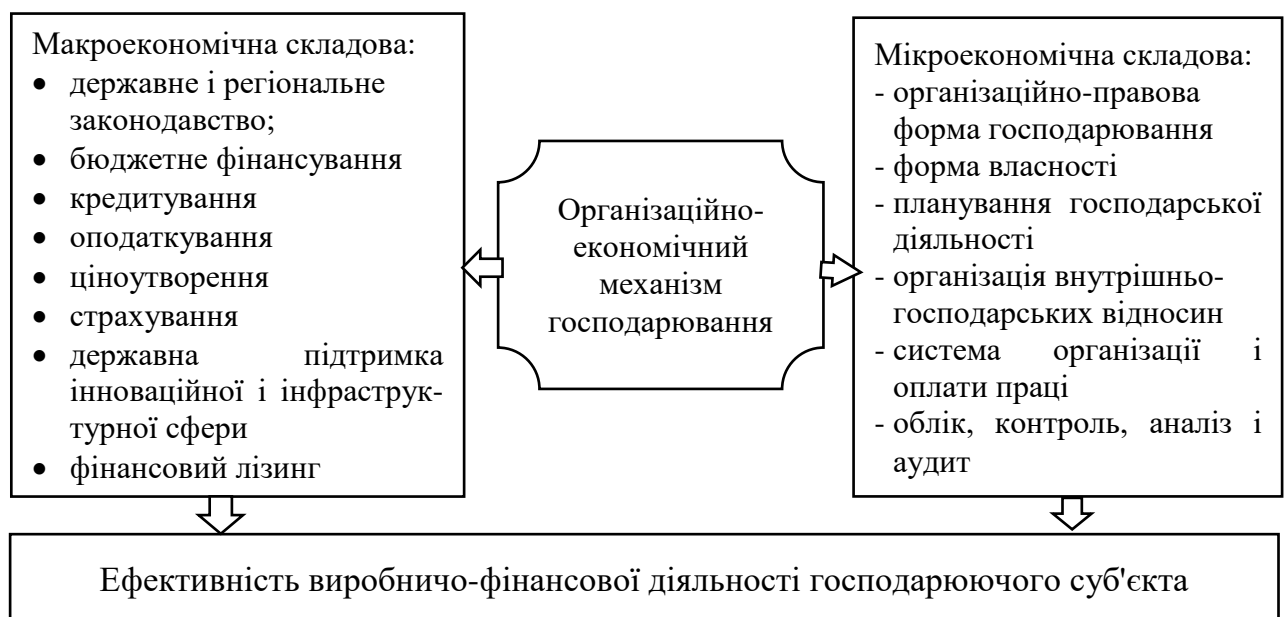
Але дана проблематика не отримала чітко визначених меж її вивчення: слабо відпрацьовані теоретичні та методичні засади вирішення проблеми, мало досліджені питання взаємозв'язку і взаємозумовленості процесів вдосконалення економічного механізму господарювання та економічної ефективності аграрних формувань.

Формулювання цілей статті: обґрунтування основних теоретичних положень і практичних пропозицій вдосконалення економічного механізму господарювання агропромислового комплексу в умовах сьогодення для підвищення ефективності функціонування підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-економічний механізм господарювання розглядається як система важелів, заходів та способів впливу на виробничо-фінансову діяльність господарюючого суб'єкта, адаптовану до умов його функціонування.

Погоджуємося з ствердженням, що організаційно-економічний механізм функціонування сільськогосподарських підприємств включає макро- і мікроекономічну складову. Макроекономічна складова складається під впливом держави і визначає об'єктивні умови господарювання. Мікроекономічна складова формується на рівні господарюючих суб'єктів і її ефективність повністю залежить від адміністративного управління.

Пропонована нами модель організаційно-економічного механізму господарювання відображена на рис.1.

Рис. 1. Модель організаційно-економічного механізму господарювання сільськогосподарських організацій

*складена автором на основі [5]

Виділяються наступні основні принципи функціонування організаційно-економічного механізму господарювання, дотримання яких повинно забезпечуватися при його функціонуванні:

- адаптація до постійно змінних умов економічного, соціального і політичного характеру;
- суворе дотримання принципів основних економічних законів;
- системний аналіз економічних і соціальних процесів та рішення на його основі завдань соціально-економічного розвитку підприємств;
- забезпечення поєднання громадських і особистих інтересів [3].

Вважаємо, що найбільш обґрунтованими показниками оцінки ефективності організаційно-економічного механізму є: окупність витрат; прибуток і рівень рентабельності; коефіцієнт відносної фінансової стійкості; валова продукція сільського господарства в розрахунку на одного зайнятого в галузі; заробітна плата одного працівника.

На нашу думку, для кожного сільськогосподарського підприємства потрібна розробка власної моделі організаційно-економічного механізму господарювання, бізнес-проекту, які врахують фінансовий стан даного підприємства, можливість фінансового оздоровлення та відновлення платоспроможності, перспективи подальшого розвитку.

Нами запропоновано загальні заходи фінансового оздоровлення (табл.1).

Слід відмітити, що виходячи з відношення до продовольчої незалежності, всі країни поділяються на 3 основні групи:

1. імпортоорієнтовані (Англія, Саудівська Аравія, Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар і ін.), які в цілому імпортують не менше 70% продовольства;
2. експортоорієнтовані (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Аргентина, Уругвай);
3. країни з протекціоністською політикою самозабезпечення продовольством (більшість країн Європи), які здійснюють політику захисту

своїх виробників від конкуренції дешевих і якісних заокеанських продуктів харчування [4].

Таблиця 1. Основні напрямки вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання підприємств АПК

Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства	Напрямки вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання
Фінансова стійкість	<p>Удосконалення внутрішньогосподарських відносин, технології виробництва продукції. Погашення простроченої заборгованості. Залучення інтенсивно-інноваційних факторів. Розвиток власної переробки і торгових точок. Кооперація з господарствами населення.</p>
Припустимий нестійкий стан	<p>Реформування. Вживання заходів щодо фінансового оздоровлення через відстрочку (розстрочку) боргів. Нарощування виробничої потужності шляхом оптимізації спеціалізації і складу використовуваних ресурсів. Впровадження прогресивних форм внутрішньогосподарських відносин. Залучення інтенсивно-інноваційних факторів. Розвиток власної переробки і торгових мереж. Кооперація з господарствами населення.</p>
Кризово нестійкий стан	<p>Передача сільгоспбізнесу ефективно працюючим інвесторам, фермерам. Вживання заходів щодо фінансового оздоровлення через відстрочку (розстрочку) боргів. Пролонгація банківських кредитів. Залучення інтенсивно-інноваційних факторів. У виняткових випадках проведення ліквідаційних заходів відповідно до чинного законодавством, введення процедури неспроможності (банкрутства).</p>

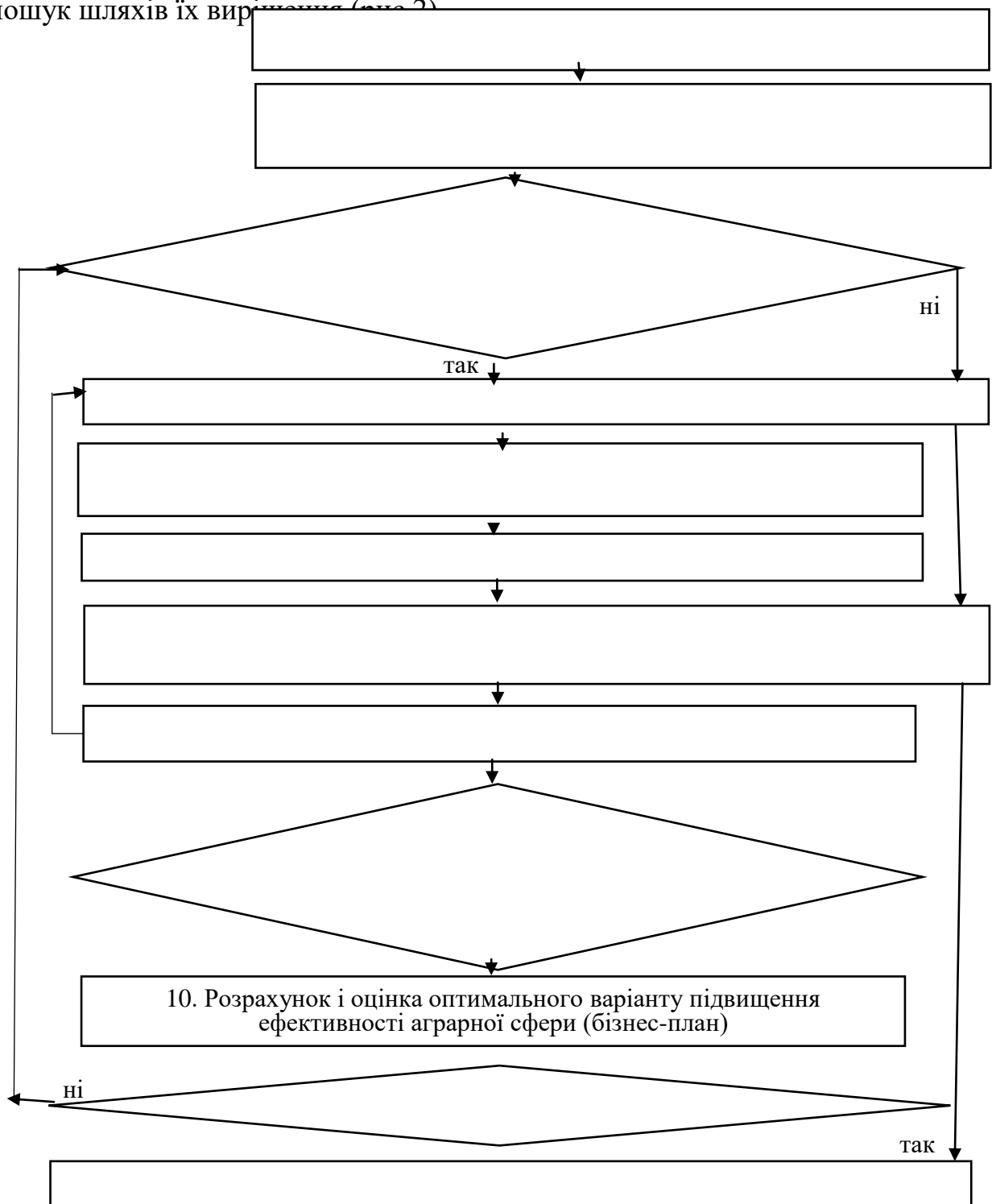
*сформовано автором на основі [1]

В результаті проведення такої політики було досягнуто не тільки забезпечення продовольством, але і багато членів ЄС стали великими експортерами сільськогосподарської продукції.

Таким чином, досвід розвинених країн свідчить, що підтримка аграрного сектора економіки в період її структурних змін повинна здійснюватися централізовано, тобто на рівні уряду та регіонального бюджету. При цьому заходи, що вживаються державою, можуть носити як економічний, так і позаекономічний, адміністративний характер з підтримки

рівноваги між попитом і пропозицією, захисту вітчизняного виробника і проведення структурних і соціальних перетворень на селі.

В сучасних умовах господарювання головний акцент переміщується із вирішення завдань, що визначені економічним плануванням та прогнозуванням (економічні перспективи та демографічні прогнози), аналізом оптимального використання наявних у сільськогосподарського підприємства ресурсів, проблемами існуючих виробничих ситуацій, на пошук шляхів їх вирішення (рис. 2)

Рис. 2 - Алгоритм програми розвитку АПК (розроблено авторами)

Досягнення такого положення обумовлюється офіційним визнанням аграрної політики найважливішою складовою народногосподарської політики, а її цілі розглядаються як пріоритетні у всіх країнах з розвиненим сільським господарством.

В умова сьогодення в цих країнах спостерігається цілеспрямований вплив держави на сільськогосподарське виробництво. В узагальненому вигляді він здійснюється за наступними напрямками: користування земельними і водними ресурсами з урахуванням екологічного благополуччя; регулювання інвестиційного процесу в сферах агробізнесу; організація використання робочої сили і праці; субсидування виробничої та невиробничої інфраструктури; виплата дотацій на виробництво пріоритетних видів сільськогосподарської продукції та підтримка високого рівня закупівельних цін; формування у населення попиту на сільгосппродукцію; вплив на галузі аграрної сфери через систему статистико-інформаційного обслуговування. В сукупності вони сприяють ефективному функціонуванню свого сільського господарства і забезпечення продовольством власного населення [2].

Досвід країн з розвиненою ринковою економікою досить цінний для України та її регіонів. Разом з тим, зарубіжний досвід не може прийматися в незмінному вигляді і вимагає осмислення його можливостей при розробці підходів до формування системи державного регулювання аграрного сектора вітчизняної економіки.

Важливу роль у розвитку аграрного виробництва в Україні відіграє посилення екологічної мотивації, що підтверджено світовим, зокрема європейським типом аграрного господарювання. Прогресивним аспектом відродження аграрного сектора у складі національної економіки є здійснення практичної (різномірневої) реалізації концепції сталого розвитку України як провідної лінії державної політики та згідно з програмою її прагматичного

впровадження на усіх рівнях, зокрема для конкретних суб'єктів господарювання.

Перспективний розвиток аграрної сфери, яка є складною за структурними параметрами, інтегральною за функціонуванням системою, є нагальною задачею країни.

Тому, на нашу думку, необхідно розглянути наступні позиції:

- 1) динамічну структуру, що має забезпечити цілісність аграрної сфери у процесі господарювання;
- 2) різноспрямованість функціонування, одночасно підтримуючи рівновагу взаємопов'язаних аграрних процесів;
- 3) періодичне відтворення ефективності (результативності) аграрної системи;
- 4) ринкове самовдосконалення та цілеспрямоване управління розвитком аграрної сфери [5].

Висновки з проведеного дослідження. Особливістю аграрної сфери є більше, ніж в інших галузях, коливання її розвитку, викликане змінами природних факторів, зовнішньої і внутрішньої сфери господарювання. Тому виробництво і реалізація продукції в сільському господарстві повинні бути не тільки ефективними, але і надійними, стійкими.

У формуванні та реалізації економічного механізму господарювання, який відповідає сучасним вимогам ринкової економіки, в кожному сільськогосподарському підприємстві виключно важливе значення мають оптимізаційні процеси в частині собівартості виробленої продукції.

З позицій авторського бачення наголошуємо на тому, що перспективи сталого розвитку вітчизняного аграрного сектора знаходяться у прямій залежності від рівноважної взаємодії економічних, соціальних, екологічних складових, які виступають сучасними домінантами сталого розвитку.

Бібліографічний список

1. Сафиуллов Р.Х., Якушкин Н.М. и др. Факторы институциональной среды и инновации как инструмент повышения конкурентоспособности и эффективности сельского хозяйства. *АПК: экономика, управление*. 2015 №4 С. 33-41

2. Амиров Р.А. Аграрная политика как составная часть экономической политики государства. *Научно-практический журнал «Системные технологии»*. 2012. №3. С. 6-10

3. Пархомець М. К. Організаційно-економічний механізм забезпечення дохідності сільськогосподарських підприємств: теорія, методика, практика: моногр. / М. К. Пархомець, В. В. Гудак, – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 256 с.

4. Меліхов А. А. Організаційно-економічний механізм конкурентного розвитку підприємства. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2014. Вип. 27. С. 14-26.

5. Герасимчук Н. А. Аналіз категорії стійкого розвитку як складової сучасної стратегії аграрного підприємства [Текст]. *Науковий вісник НУБіПУ*, 2013. № 181 (Ч. 6). С.92-99.

References

1. Safiullova R.Kh., Yakushkin N.M. i dr. (2015) Faktory institutsional'noy sredy i innovatsii kak instrument povysheniya konkurentosposobnosti i effektivnosti sel'skogo khozyaystva. [Institutional Environment Factors and Innovation as a Tool to Improve Agricultural Competitiveness and Efficiency] *APK: ekonomika, upravlenie*. no. 4 pp. 33-41 (in Russian)

2. Amirov P.A. (2012) Agrarnaya politika kak sostavnaya chast' ekonomicheskoy politiki gosudarstva. [Agricultural policy as an integral part of the state economic policy]. *Nauchno-prakticheskiy zhurnal «Sistemnye tekhnologii»*. no. 3. pp. 6-10 (in Russian)

3. Parkhometsj M. K., Ghudak V. V. (2014) Orghanizacijno-ekonomichnyj mekhanizm zabezpechennja dokhidnosti siljsjkgohospodarsjkykh pidpryjemstv: teoriya, metodyka, praktyka: monoghr. [Organizational and economic mechanism

for ensuring the profitability of agricultural enterprises: theory, methodology, practice] Ternopilj: TNEU. pp.256. (in Ukrainian)

4. Melikhov A. A. (2014). Orghanizacijno-ekonomichnyj mekhanizm konkurentnogho rozvytku pidpryjemstva.[Organizational and economic mechanism of competitive development of the enterprise.] *Visnyk Pryazovsjkogho derzhavnogho tekhnichnogho universytetu*. Vol. 27. pp. 14-26. (in Ukrainian)

5. Gherasymchuk N. A. (2013). Analiz kateghoriji stijkogho rozvytku jak skladovoji suchasnoji strateghiji aghrarnogho pidpryjemstva [Tekst]. [Analysis of the category of sustainable development as a component of modern strategy of agrarian enterprise] *Naukovyj visnyk NUBiPU*. no. 181 (Ch. 6). pp.92-99. (in Ukrainian)/